

А. Чаплінська

*Щецинський Університет, Польща,
anna.czaplinska@usz.edu.pl*

Т. Боднар

*Щецинський Університет, Польща,
tomek.bodnar@wp.pl*

СПРИЙНЯТТЯ ПРОСТОРУ І МЕНТАЛЬНІ КАРТИ МІСТ

PERCEPTION OF SPACE AND MENTAL MAPS OF CITY

Простір відіграє важливу роль у повсякденному житті кожної людини – служить для орієнтації, забезпечує розумовий комфорт і полегшує управління власною поведінкою. Найстарішою формою візуалізації просторової інформації є карти, Сприйняття яких – це процес ідентифікації та розуміння даного зображення. Підхід до перцепції карти змінився у свідомості людини протягом останнього століття: від концентрації на читанні карт, до впровадження нових методів вимірювання і міждисциплінарного дослідження інтерпретації змісту карт. У створенні ментальних карт найбільш значимим був період після Другої світової війни, коли почався пошук різних способів інтерпретації карт та створення власних просторових зображень. Велике значення для зрозуміння сприйняття карт і простору мала робота американського урбаніста Кевіна Лінча «Образ міста», опублікована в 1960 році, в якій автор зацікавився проблемою візуальної якості вибраних американських міст. Для цього він намагався проаналізувати зображення міста, намальовані його мешканцями. Завдяки цьому у своєму дослідженні К. Лінч показав, що уявлення людей про місто є продуктом безпосереднього досвіду та пам'яті про минулі події [3; 4].

За словами К. Лінча [3], те, що ми бачимо, є результатом двостороннього процесу між об'єктом спостереження та спостерігачем. Теоретично кожний бачить перед собою той самий об'єкт і тільки власна інтерпретація об'єкту вплине на побачене. Ось чому сприйняття різних людей одного й того ж місця настільки відрізняються. Кожна людина намагається зменшити простір, усунути з нього зайві елементи, або, навпаки, додати нові до існуючого простору.

Місто на ментальних картах. На всіх картах, отриманих Лінчем у результаті дослідження, можна виділити п'ять найпоширеніших елементів – це реальні фізичні елементи простору, які не несуть за собою якоїсь емоційної, практичної чи історичної прив'язки. Категоріями аналізу є: дороги (стежки), межі, райони, вузли (перехрестя), орієнтаційні пункти [3].

Результати досліджень, проведених Лінчем, вказують, що лінійні об'єкти, орієнтаційні пункти та площинні елементи можуть бути важливими для даної людини чи суспільства. Це пов'язано з формою та особливостями об'єкта, завдяки яким він виділяється у своєму оточенні. Іноді це бувають місця пов'язані з конкретними ситуаціями або різними випадками, що трапилися з

опитуваною людиною, або місця пов'язані з місцевою традицією, що скоріш за все залишаються невідомими для сторонніх людей [1].

Виділення категорій для аналізу карт, створених респондентами, дає матеріал, який після врахування взаємозв'язків між окремими елементами може створити узагальнений образ міста. На зображення ментальних карт можуть впливати: житловий район, масштаб району, сезон, час доби, погода, спосіб переміщення по місту, стать, вік та багато інших складових [4].

Метод дослідження для створення ментальної карти обраного місця – це замальовка кожним респондентом визначеного фрагмента простору. На відміну від усного опитування, де порядок задавання питань може мати значення, замальовка ментальної карти після належної інструкції не містить таких обмежень. Протягом життя у кожної людини створюється певна «розумова карта» – це суб'єктивна сукупність доріг, меж, районів, перехресть і перш за все орієнтирів та взаємозв'язків між ними. Вивчення нового або зміненого простору відбувається досить швидко, тому кожна наступна зустріч із цим середовищем значно легша завдяки пам'яті з попередніх відвідувань. Сприйняття не просто одного виду перед собою, а цілих послідовностей видів у просторі робить їх основою для формування ментальної карти у свідомості та уяві. Дослідження ментальних карт полягають у аналізі документів (замальовок карт), підготовлених респондентами, зокрема: методу нанесення та орієнтації малюнка, взаємного розташування об'єктів, наявності чи відсутності елементів, зменшення чи збільшення певних площ та значень присвоєних певним місцям [1; 5].

Початкові результати дослідження на прикладі міста Грифіце. У дослідженні взяли участь 470 учнів 4–6 класів, початкових шкіл міста Грифіце (Західнопоморське воєводство Польщі), що складає майже 70 % від загальної кількості учнів. На рис.1 представлений образ центральної частини міста створений на основі ментальних карт учнів. Найпопулярнішою категорією ментальних карт серед учнів були орієнтаційні пункти – точкові елементи простору, які характеризують місто (історичні пам'ятки, будівлі, пам'ятники тощо) – вони були зображені на 69 % замальовок. Зокрема йдеться про центральну площу міста – Площа Перемоги, головний фонтан, костел і магазини – ці об'єкти з'явилися на 15 % карт. Популярнішими пунктами орієнтаційним для учнів були все ж таки школа в якій вони навчаються (19 %) і торговий центр (13 %).

Другими, щодо популярності на ментальних картах, були лінійні елементи – дороги (стежки) якими потенційно користується респондент [5], вони були зображені на 69 % карт. Крім автодоріг, вулиць, тратуарів була зображена міська річка Рега та залізнична дорога (відповідно 10 % і 4 %). Розміщення міста над Регою дає йому безпосереднє сполучення з Балтійським морем і можливості розвитку туризму, а часте залізничне сполучення з столицею регіону містом Щецин і курортним містом Колобжег дає можливості отримати швидкий доступ до різних населених пунктів.

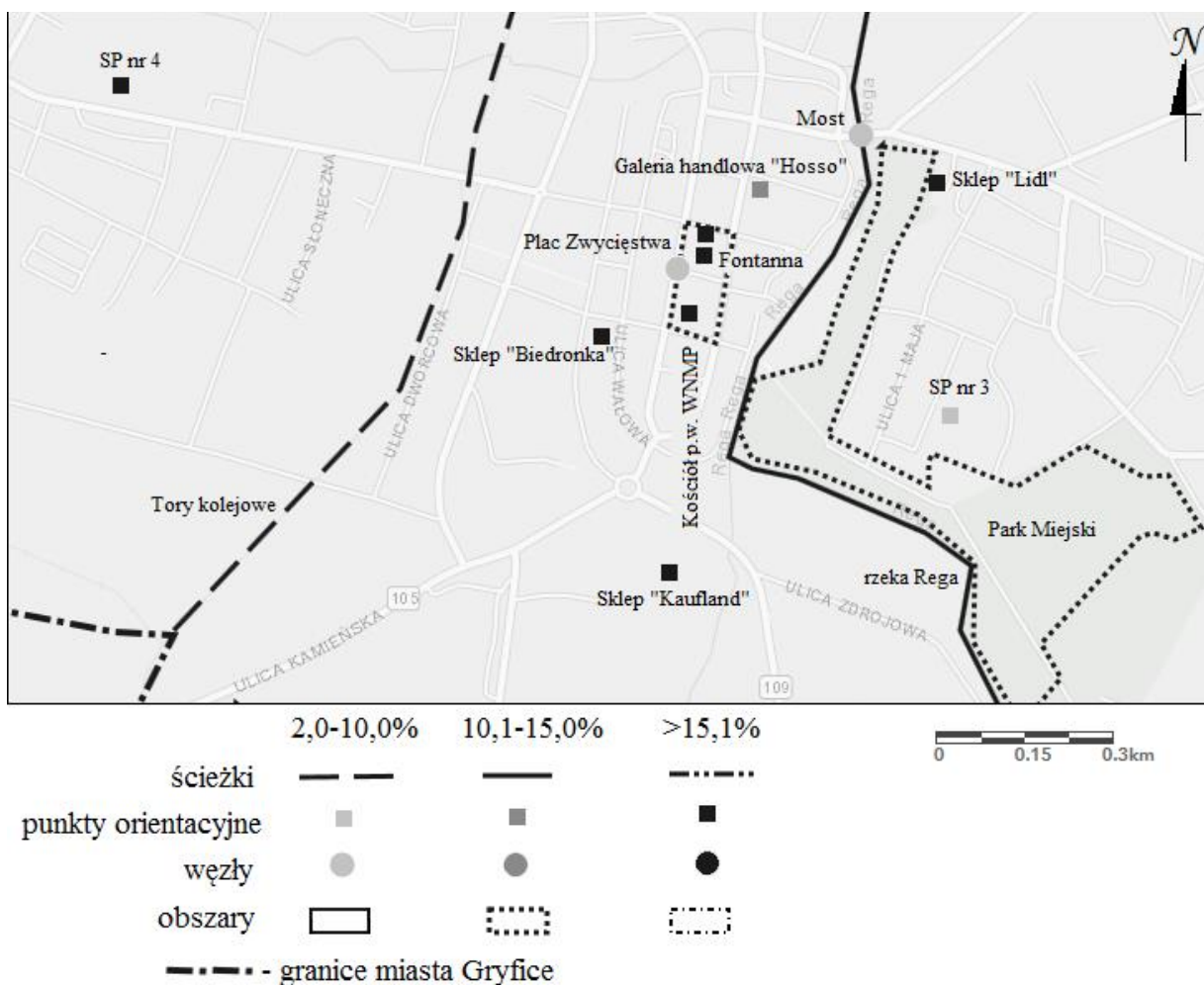

Рис. 1. Центральна частина міста Грифіце на ментальних картах [2]

Вузли – це перехрестя доріг або скупчення певних особливостей, часто об'єктів транспортної інфраструктури: перехрестя, транспортні кільця, мости, площі. Найпопулярнішим вузлом на картах був міст через річку Регу і Площа Перемоги – як місце де збігаються головні вулиці міста (9 % і 2 %). Міст з грифами, що ототожнюються з історією та гербом міста, вважається одним із найцікавіших пам'яток Грифіц.

Райони – функціональні зони, площинні елементи, що легко ідентифікуються (житлові райони, парки, сквери, рекреаційні чи промислові зони [5]). Ця категорія ментальних карт була зображена у 30 % респондентів, зокрема Площа Перемоги, яка ототожнювалася з Старим Містом і Міський Парк, що знаходиться на березі Реги (12 % і 11 %).

Найважливіший елемент ментальних карт, що значною мірою дозволяє оцінити чи малюнки учнів містять ціле місто чи лише його частину це межі. Загальна кількість карт, що містять межі, становить 10,4 % від усіх замальовок і це стосується тих учнів, які проживають за межами міста і доїжджають на навчання до Грифіц з приміської зони. Тут варто додати, що саме ця категорія учнів була найбільш ошадною в зображенні деталей на карті – переважали межі і дороги якими учні в основному пересуваються в

дорозі до міста на навчання, що підтверджує значимість місьця проживання у ментальному образі міста.

Відсутність важливих, на думку міської влади та туристів, об'єктів і пам'яток міста на ментальних картах учнів може означати, що знання про просторову структуру міста та цікаві місця, які розташовані далі, ніж історичний центр, є незначними. На картах не були зображені такі популярні місця як міський музей, вистава приморської вузькоколійки, музей та галерея "Високі ворота", водоспад на Редзі чи Японський парк. Причиною відсутності цих місць на картах може бути низька обізнаність про їх існування або вік, який обмежує респондентів і не спонукає цікавитися такими місцями, що на думку місцевих мешканців і туристів є привабливими. Недостатність знань про місце проживання вказує на недоліки в навчанні природничих дисциплін в школі, що може бути наслідком відсутності достатньої кількості відкритих уроків навколо району проживання, способу життя та життєвого ставлення батьків та вихователів.

Література:

1. Bazan-Krzywoszańska A., Mrówczyńska M., Skiba M. 2015. *Badania percepcji mieszkańców Zielonej Góry – mapy mentalne*, (<http://doi.prz.edu.pl/>, data dostępu: 06.12.2018 r.).
2. Bodnar T. 2019. *Obraz miasta na podstawie map mentalnych uczniów szkół podstawowych Gryfic*, Uniwersytet Szczeciński (maszynopis).
3. Lynch K. 1960. *The Image of The City*, Cambridge, Cambridge Mass.
4. Nawrocki T. 2015. *Wykorzystanie map mentalnych w badaniach przestrzeni publicznych. Przykład Gliwic*, (<http://tomasz.nawrocki.us.edu.pl/>, data dostępu: 06.12.2018 r.).
5. Osóch B., Czaplińska A. 2019. *City image based on mental maps – the case study of Szczecin (Poland)*, *Miscellanea Geographica – Regional Studies on Development*.

П. Чаплінський

*Щецинський Університет, Польща,
pawel.czaplinski@usz.edu.pl*

РОЗШИРЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ МЕЖ: БАР'ЄРИ ЧИ ШАНСИ ДЛЯ РОЗВИТКУ МІСТА – СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ

EXPANDING ADMINISTRATIVE BOUNDARIES: A BARRIER OR AN OPPORTUNITY FOR CITY DEVELOPMENT – A SOCIO-CULTURAL ASPECT

Характер адміністративних меж не повністю зрозумілий для самих мешканців. Можна навіть стверджувати, що адміністративна межа в багатьох випадках непомітна, особливо в таких ситуаціях як доїзди до місця роботи, отримання послуг вищого рівня. У цих випадках населення як міської, так і